

během jediného roku; podobných závazků bylo více. Na vesnicích byla zřizována speciální střediska pro výuku atd. Důležitou úlohu mělo zlatinizování ázerbájdžánské abecedy. Boji za jeho uskutečnění věnuje autorka značnou pozornost; byl dokončen r. 1932. V téměř roce stoupla gramotnost ázerbájdžánského lidu na 42%.

I. Isajev zpracovává téma: Baku — středisko ázerbájdžánské socialistické kultury. Také tato problematika je příliš široká, než aby ji bylo možno vtěsnat do jediného článku. Přesto se autorovi podařilo podat čtenáři základní přehled vývoje mnohostranných kulturních zařízení Baku. Také Isajev začíná otázkou negramotnosti, která byla likvidována v Baku počátkem 30. let. Potom sleduje autor rozvoj středního a vysokého školství, vědeckých ústavů (především Akademie věd), musejí, knihoven, kin, tisku, filmu, divadla atd. Uloha Baku ve vývoji národní kultury, vědy, osvěty a umění je nesporná.

Ještě širší problematika z oblasti kultury se zabývá N. Pašajev v článku: Kulturní vývoj v Ázerbájdžánské SSR. Skladba studie zůstává táž: od likvidace negramotnosti postupuje k řízení budování školství atd. Nebylo v silách ani možnostech studie, aby podala něco více, než vlastně statistický výčet k rozvoji škol, vědeckých ústavů, divadel, knihoven a všech ostatních kulturních institucí a zařízení. Přesto získává čtenář představu o mohutnosti ázerbájdžánské kultury a tím více ho láká dozvědět se o ní mnoho podrobného, ať už jde o kteroukoli geografickou či obsahovou oblast. Zcela jistě si i tento úsek dějin ÁSSR vyzádá mnoho podrobnějších analytických a pak syntetických studií, i když bylo již mnoho uděláno.

Závěrečnou studii napsal G. A. Madatov a týká se účasti Ázerbájdžánců v partyzánském a protivěštickém boji ve Francii v letech Velké vlastenecké války. Je tu vylíčena ukázka mezinárodní solidarity mírumilovných lidí v boji proti válce, proti fašismu. Autor sleduje osud jedné skupiny Ázerbájdžánců, uvězněných v hitlerovském koncentračním táboře na území Francie, kteří uprchli a bojovali jako partyzáni spolu s francouzskými občany proti německým okupantům. Také tato studie by měla být podnětem k zpracování mnohem širší problematiky o účasti ázerbájdžánského lidu na osvobození různých zemí Evropy v době Velké vlastenecké války. Československá socialistická republika by mohla být zrovna jedním příkladem, na jejímž osvobození měli ázerbájdžánská vojíci a partyzáni svůj podíl. Na základě vzpomínek přímých účastníků se taková studie a publikace dokumentárního materiálu v ČSSR připravuje.

Uzavíráme knihu o čtyřiceti letech Ázerbájdžánské SSR. Mnoho nám tato kniha řekla, mnohé pochopitelně jen napověděla a vzbudila u nás touhu po bližším, podrobnějším seznámení s bohatou, rušnou, ale krásnou historií této podivuhodné země. A tím byl, myslím, smysl i cíl sborníku splněn.

Zdeněk Konečný

Brno v minulosti a dnes, Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna, I, II, vyd. Krajské nakladatelství v Brně, 1958—1960.

Při brněnské pobožce historického ústavu ČSAV byla zřízena komise brněnských historiků z různých pracovišť pro nové zpracování dějin Brna. Za finanční podpory MěNV začala vydávat roční vědecké periodikum *Brno v minulosti a dnes*, v němž mají být soustředěny přípravné práce k tomuto dílu. První dva ročníky přinášejí pestrý výběr článků historických, jejichž tematika sahá od počátku města až po současnost, studie o dějinách brněnského kulturního života, národopisné materiály, kroniku vědeckého života i poměrně bohatou rubriku recensní.

Z historické problematiky zasluhují pozornosti především první dvě Rozpravy, obsáhlejší studie, převyšující rozsah článku, které budou pravidelně připojovány ke každému číslu. V první popisuje Jar. Dřímál „Sociální boje v Brně ve 20. letech 16. století“. Městské kroniky, listiny a korespondence dovolily Dřímálovi sledovat velký spor mezi „obcí“ a „radou“ o různé hospodářské i politické otázky, které ovlivňovala patriocijská městská správa proti zájmům řemeslnictva a chudiny. Spor se většinou řešil intervencemi soupeřících stran u královského dvora, od něž se čekalo rozhodnutí, ale docházelo i k srocování chudiny a k nebezpečí povstání. Konečný výrok králův posílil patriaci a požadavky obce nesplnil. Značnou pozornost věnuje Dřímál sociálním příčinám sporu, které vidí ve zhoršující se situaci královských měst v době hospodářského nástupu feudálního velkostatku. Otiskuje řadu materiálů a tabulek o sociálním rozvrstvení a postavení městského obyvatelstva, které jsou dalším příspěvkem k rozvíjejícímu se studiu městské sociální struktury v 16. stol. Význam brněnského hnutí se plně ukáže až v souvislosti s podobnými akcemi v jiných moravských městech, k nimž Dřímál shromažďuje materiál. Moravská města se podílela na velké revoluční vlně dvacátých let 16. století, která procházela celou střední Evropou a zasáhla jak venkov tak i města.

Kolejkova rozprava v 2. ročníku, „České národní politické hnutí na Moravě v letech 1848 až 1874“ je prvním marxistickým pokusem o analýzu složité otázky národního hnutí na Moravě, které dosud naše historická věda, zaměřená převážně na dělnické hnutí a na národní hnutí

v Praze, značně opomíjela. Kolečka vychází z dobového moravského tisku, paměti a korespondence politických činitelů. Neklade si za cíl jen popis počátků českého politického života na Moravě, ale zaměřuje se na širší historické a teoretické otázky, s českým politickým životem na Moravě spojené, jako je „moravanství“, vztah národního hnutí k lidovým masám, vztah národního hnutí k „dělnické otázce“ apod. Snaží se objasnit především specifickou činnost počátků českého politického života na Moravě, vysvětluje např. opožděnost a konservatismus národního hnutí na Moravě hospodářskou slabostí české buržoasie, živořící ve stínu německého velkostatků, spojitost „moravanství“ se šlechtickým zemským patriotismem apod. Kolečková práce tedy zasahuje do mnoha otázek, které zajímají historiky, zpracovávající moravské teritorium, ale osvětluje i celkový proces vzniku našeho moderního národa a politického života. Čtenář by však mohl Kolečkovi vytknout, že při zaměření na obecně historické a teoretické otázky nevěnoval dost pozornosti právě popisu organizace a síly národního hnutí na Moravě, což by usnadnilo přehled a srovnání s Čechami. Nejenom význam, ale i formy a struktura národního hnutí na Moravě nejsou dosud objasněny.

V jednotlivých historických článcích se věnuje A. Gregor znovu etymologickému výkladu názvu Brno a po rekapitulaci dosavadních pokusů se přiklání k výkladu, odvozenému od slovanských názvů bláta, vlhké hlíny. Gr. Chaloupka vykládá novým způsobem nejstarší doklady a termíny o brněnských hradech a sídlištích, klade slovanské počátky tržní osady do podhradí Petrova již v 11. stol. a sleduje postupný rozvoj města po linii forum-burgus-civitas.

Díleč výsledky svého studia struktury středověkého Brna publikují J. Marek a J. Mezník. J. Marek se zabývá již několikrát traktovanou otázkou lidnatosti města Brna ve 14.—16. stol. a na základě moderních populacionistických metod dochází rozbořen berních rejstříků k upřesnění vývojové populační linie. Při koeficientu 4—5 obyv. na poplatníka, mělo Brno v pol. 14. stol. 5500—6800 obyv., koncem 14. století 9000 obyv., poč. 2. třetiny 15. stol. 6000 obyv., koncem 15. a poč. 16. stol. 5000 obyv., v 60 letech 16. stol. 4500 obyv. Tato křivka demonstruje stagnaci a úpadek Brna, podobně jako jiných královských měst v 15. a 16. století. Marek provádí i zajímavé analýzy vnitřního rozvrstvení obyvatelstva a jeho znalostí evropského vývoje mu umožňují instruktivní srovnávání s jinými městy.

Drobnější příspěvek Mezníkův o brněnském patriciovi ze 14. stol. je pokusem přiblížit současněmu čtenáři složité kategorie středověkého hospodářského života, jako jsou např. domovní renty, na konkrétním příkladě hospodářského a finančního podnikání patricijské rodiny. Oba uvedené články usilují o popularisaci poznatků odborného výzkumu a lze říci, že úspěšně.

J. Dřímál začal v 2. roč. Brna publikovat studii o brněnských předbělohorských kronikách a pamětech. I když se jedná většinou o analytické záznamy a přepis listin a zpráv městskými pisáři, které nijak nevynikají ani pojetím, ani literárním zpracováním, je zde objevený cenný pramen pro poznání 16. století, přesahující rámec Brna. Historikovi, který bude těchto pramenů používat, budou Dřímálovy vyčerpávající životopisné údaje a rozsáhlé kritické poznámky o těchto písemnostech nepostradatelným východiskem. V 1. části své studie pojednává Dřímál o deníku a pamětech Jana Munky z Ivančic, Kašpara Guttmana, Jana Mencia z Kolsdorfu a o pamětních knihách z poč. 17. stol.

Do problematiky přechodu řemeslnického Brna k Brnu manufakturnímu zasahuje článek J. Nožičky o hospodářské politice Brna koncem 17. století. Rozebírá reakci městské rady na merkantilistické propozice dvorské komory, v níž se zračí jak celková omezenost hospodářského myšlení obchodníků a cechů, pramenící v hospodářské ustrnulosti, tak i cesty k rozvoji výroby, v pozoruhodné odpovědi městské rady z r. 1699. Zpracování odpovědí ostatních měst by mohlo přinést cenné poznatky o počátcích manufakturního období i o vývoji národohospodářského myšlení.

K otázkám dělnického hnutí v 19. století přináší nové materiály V. Peša, otisknutím dopisů brněnských dopisovatelů vídeňské Volksstimme z r. 1869, v nichž jsou popisovány události známé stávkou brněnských textiláků a jejího krvavého potlačení. Z. Štěpánek ukazuje ve svém příspěvku rozvětvenou odbojovou činnost v Brně, vedenou KSČ v roce 1939. V dalším příspěvku V. Peši jsou objasněny počátky brněnského národního výboru v roce 1945, jeho spojení s odbojem, politického složení, a první akce po osvobození.

A posléze vzbudí zajisté pozornost historiků i čtenářů úvodní článek II. ročníku Brna, v němž podává předseda MěNV Josef Kalášek bilanci budování města v posledních 15 letech. Je to, bohatě statisticky doložený obraz rozvoje brněnského hospodářství, služeb a kulturního života města v době budování socialismu.

Přehled hlavních historických studií v prvních dvou ročnících Brna v minulosti a dnes ukazuje, že se naší veřejnosti i vědě dostalo vědecko-populárního periodika nového typu. Redakce usiluje o vysokou odbornou úroveň, ale nechce se zaměřovat na úzký okruh odborníků nebo staromilců, chce, aby sborník byl aktivním článkem v současném životě města i naší vědy. V dalších číslech

si musí sborník udržovat jak svou úroveň, tak usilovat o zajímavosti podání a o příspěvky současné a aktuální. Je nepochybné, že v Brně je dostatek pracovníků, kteří mohou tyto úkoly splnit. Vždyť Brno, druhé největší město ve státě, se svou historií dělnického hnutí, národnostních bojů, s dějinami svých závodů a se svým kulturním životem poskytuje pro svůj časopis více než dostatek látky.

Josef Válka